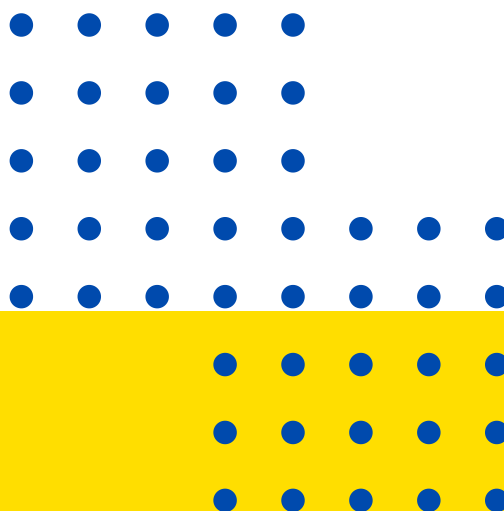

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

матеріали
VII Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

**Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти
Український державний університет ім. Михайла Драгоманова
Київський університет ім. Б. Грінченка**

**СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

**SOCIAL-EDUCATIONAL DOMINANTS OF SPECIALIST'S PROFESSIONAL
PREPARATION OF SOCIAL SPHERE AND INCLUSIVE EDUCATION**

**Збірник матеріалів
VII Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції**

22-23 жовтня 2025 року

**м. Запоріжжя
2025**

**УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3
С 69**

*Рекомендовано ухвалою вченої ради
Факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 3 від 29.10.2025 р.)*

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції : збірник наукових праць ; укладачі Петровська К. В., Попова А. С. 2025. 358 с.

До збірника увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти», які виявляють та обґрунтовують тенденції підвищення ефективності підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти. Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, пошукачів, викладачів, здобувачів.

The collection consists of materials of Ukrainian scientific-practical Internet-conference «Social-educational dominants of specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education» which defining and explaining trends of increasing of effective specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education. The materials of the collection will be useful for researchers, scientists, graduate students, prospectors, lecturers, students.

Автори несуть персональну відповідальність за достовірність наданих матеріалів та правильність цитування.

**УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3
С 69**

Кафедра соціальної роботи
та інклюзивної освіти,
ФДССО, БДПУ, 2025

Олена Щербина,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота,
Бердянський державний педагогічний університет

Анастасія Попова,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти,
Бердянський державний педагогічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ВИМУШЕНЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ: АДАПТАЦІЯ В РЕЛОКОВАНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Сучасна Україна переживає безпрецедентні виклики повномасштабної збройної агресії, наслідком яких стало масове внутрішнє переміщення населення, зокрема значної кількості дітей. Втрата звичного середовища, розрив соціальних зв'язків і досвід небезпеки формують у дітей комплекс ризиків, що охоплює тривалу емоційну напругу, підвищену тривожність і труднощі соціальної інтеграції. За умов релокації шкіл перед системою освіти постає завдання не лише забезпечити безперервність навчання, а й створити безпечне, прийнятне та підтримувальне середовище, здатне компенсувати наслідки вимушених змін і травматичного досвіду.

Переміщення, спричинене війною, є одним із найпотужніших стресорів дитинства: воно порушує відчуття передбачуваності, дезорганізує усталені способи взаємодії та ускладнює формування довірливих стосунків у нових спільнотах. Доступні емпіричні дані українських досліджень свідчать про поширені труднощі в соціалізації переміщених дітей – від незадоволеної потреби у спілкуванні та порушень комунікації до підвищеної тривожності [1]. Такі труднощі мають довготривалий вплив на емоційний стан і на навчання, зумовлюючи ризики дезадаптації, зниження успішності, депресивних і тривожних розладів та соціальної ізоляції [5]. У цьому контексті соціально-психологічна підтримка розглядається як сукупність скоординованих заходів на індивідуальному, сімейному та громадському рівнях, що інтегрують психологічні інтервенції з доступом до соціальних сервісів; її мета – відновлення відчуття безпеки, формування адаптивних копінг-стратегій і забезпечення умов для сталого розвитку.

Адаптація до нового освітнього й соціального середовища постає як динамічний процес, чутливий до поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників. До внутрішніх відносять вік дитини (молодші школярі частіше демонструють швидшу, але поверхневу адаптацію та мають складнощі з вербалізацією емоцій [3]; підлітки, навпаки, адаптуються повільніше через розвинені соціальні зв'язки й прагнення до автономії, однак краще рефлексують зміни), індивідуально-психологічні особливості (темперамент: екстравертовані діти швидше входять у нові контакти, інтровертовані потребують більше часу й спокійнішого середовища; резиліентність, що спирається на попередній досвід подолання труднощів та рівень емоційного інтелекту; самооцінка, яка визначає впевненість у взаємодії), наявний досвід попередніх переходів (позитивний досвід зміни школи/місця проживання полегшує подальші адаптації), стан соматичного здоров'я (хронічні захворювання виснажують ресурси й ускладнюють пристосування), а також інтенсивність і близькість у часі пережитого

травматичного досвіду (вищий рівень травматизації пов'язаний із тривалішою й складнішою адаптацією). Зовнішні чинники включають якість сімейної підтримки (стабільні, емоційно теплі взаємини та стресостійкість батьків полегшують пристосування; дезадаптація дорослих ускладнює стан дитини), психологічний клімат шкільної спільноти (прийняття, емпатія, відсутність булінгу, доброзичливі взаємини з однолітками й учителями), професійну готовність педагогів до індивідуалізації підходів (гнучкість, розуміння особливих потреб, базові психологічні знання), наявність і доступність шкільної психологічної служби (індивідуальне та групове консультування, корекційні заняття, рекомендації батькам, маршрутизація до зовнішніх фахівців), а також чіткість і передбачуваність організації навчального процесу (зрозумілий розклад, правила, ритм навчальної діяльності, збалансоване навантаження й достатня рухова активність) [4]. За сприятливого поєднання цих чинників адаптаційний процес характеризується позитивним ставленням до школи, стабільною навчальною мотивацією, ефективними соціальними контактами з однолітками та дорослими, емоційним благополуччям і поступовим оволодінням навичками саморегуляції. У протилежному випадку переважають ознаки тривожності, виснаження й відчуження, падіння успішності та труднощі в комунікації, що потребують цілеспрямованих інтервенцій (зокрема скринінгу емоційного стану, індивідуальних і групових консультацій, психокорекційних тренінгів, арт-терапевтичних і соціально-психологічних ігор та узгоджених дій педагога, психолога і сім'ї) [2].

Роль освітнього середовища у подоланні наслідків вимушеного переміщення є визначальною. Учитель виступає агентом первинної підтримки завдяки щоденній взаємодії з учнями: його спостережливість, чуйність і вчасна комунікація створюють «психологічний коридор безпеки», у межах якого дитина поступово відновлює довіру до соціуму. Шкільний психолог забезпечує спеціалізовану допомогу – індивідуальне консультування, групові заняття, рекомендації батькам щодо підтримувального сімейного середовища – і координує випадки, що потребують залучення зовнішніх фахівців. Ефективна взаємодія педагогів і психологів, доповнена партнерством із сім'єю, формує системний підхід до підтримки, який мінімізує ризики дезадаптації та сприяє сталому включенню дитини до нової спільноти.

Практика підтверджує результативність поєднання індивідуальної та групової підтримки з психокорекційними тренінгами, цільовими консультаціями та методами, орієнтованими на розвиток емоційної стійкості. Важливе місце посідають арт-терапевтичні підходи й соціально-психологічні ігри, які у безпечному форматі опрацьовують травматичний досвід, знижують рівень соціальної ізоляції та полегшують встановлення конструктивних взаємин у класі. Додатковим стабілізуючим чинником є чітка організація повсякденних практик у школі – зрозумілі правила, прогнозований розклад, збалансоване навантаження та достатня рухова активність, що підтримують працездатність і запобігають перевтомі [4].

Сукупність наведених положень окреслює практичну рамку для розроблення спеціалізованих програм підтримки в релокованих закладах освіти. Такі програми мають бути чутливими до індивідуальних особливостей дітей і водночас спиратися на доказові інтервенції, що поєднують роботу зі шкільною спільнотою, сім'єю та місцевими соціальними сервісами. Вони повинні включати скринінг емоційного стану, індивідуальні плани підтримки, модулі розвитку соціально-емоційних компетентностей, а також механізми моніторингу динаміки адаптації з урахуванням освітніх і психосоціальних індикаторів [1; 2].

Ефективна соціально-психологічна підтримка дітей, які пережили вимушене переміщення, є необхідною умовою їхньої успішної адаптації до нового освітнього середовища. Поєднання шкільних і сімейних ресурсів із професійною діяльністю педагогів і психологів знижує рівень стресу, відновлює відчуття безпеки, підсилює навчальну мотивацію та сприяє соціальній інтеграції. Найбільшій результативності досягають програми, що інтегрують індивідуальні й групові інтервенції, арт-терапевтичні практики та чітку організацію навчального процесу, забезпечуючи системний, доказовий і чутливий до травми підхід. Подальший розвиток таких програм має спиратися на розширення емпіричних досліджень в українському контексті та на міжвідомчу координацію освітніх і соціальних сервісів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пророк Н., Чекстере О. Вплив війни на сприйняття дітьми навколишнього світу. *Психологія і суспільство*. 2024. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742905/1/Чекстере,%20Пророк_Стаття_ВПЛИВ%20ВІЙНИ%20НА%20СПРИЙНЯТТЯ%20ДІТЬМИ%20НАВКОЛИШНЬОГО%20СВІТУ.pdf (дата звернення: 27.09.2025).
2. Пророк Н., Чекстере О., Гнатюк О. Особливості соціального розвитку дітей молодшого шкільного віку в умовах воєнного стану. *Журнал сучасної психології*. Київ. 2023. № 2. С. 102–112. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736777/1/Стаття_Пророк,%20Чекстере,%20Гнатюк.pdf (дата звернення: 27.09.2025).
3. Дуткевич Т. Дошкільна психологія. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 392 с.
4. Березовська Л., Смоляк М. Психологічні особливості адаптації школярів до навчання. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 4(41). С. 162–167.
5. Карамушка Л., Карамушка Т. Емпіричне дослідження особливостей психічного здоров'я вимушених переселенців в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2022. 2(26). С. 48–59. URL : <https://doi.org/10.31108/2.2022.2.26.6> (дата звернення: 27.09.2025).